

KISFALUDY SÁNDOR KIADATLAN KÉZIRATAI.

1.

A DÁRDAY-HÁZ KELETKEZÉSE.

A *Dárday-ház* műfaji kérdését, vígjátéki elmeit, jellemkórikumát negyedszázad előtt fejtegette Császár Elemér értekezése. (IK. 1898. 385. l.) Kiemelte a darab *érdekességét*, amelyért a bonyodalomnak elhibázott megoldása is megbocsátható. Esztétikai értékelését Bitró Sarolta egészítette ki tíz évvel utóbb. (IK. 1908. 417. l.) Előttük Bayer József a «magyar nemes-házi rajzolatok»-ban a társadalmi dráma első úttörését látja. (*Dramairod. tört.* I. 392. l.) Mindhármuknak kutatásai és eredményei együttesen kijelölték a *Dárday-ház* helyét drámairodalmunk fejlődésében. Császár értekezése óta az is kétségtelen, hogy a darab keletkezésében a *Kérők* színpadi sikerének is volt szerepe. Az alábbiakban mégis néhány mozzanatot próbálok kiemelni, amelyekre eddig nem voltak tekintettel.

Kisfaludy Sándort a drámaírásra is tudvalevőleg *hazaszeretete* ösztökölte. Ez a lángoló hazaszeretet, amely minden munkájának alapvonása, nála három indítékből alakult: egy volt fájának, a nemességnek és a Dunántúlnak szeretetével. A *Dárday-ház* ezt a három-egy mozzanatot típusosan tükrözi. A *faji* kérdés az alapvető problémája. Dárday Miklós azt mondja a leányáról: «Magyar vagyok, a Leányom is Magyar — legyen 's maradgyon Magyar; — 's Magyarnak felesége lévén szüllyön Magyarokat. Nemzetemnek *káros korcsosodását* én az én véremmel sohasem fogom előmozdítani.» A nemesség szeretete hasonlóképen benne él a *Dárday-házban*. És ez annál természetesebb, mert Kisfaludy Sándornak, az *insurrectio* lelkes védelmezőjének, a magyart a *nemesség* jelentette. Csak magyar, csak nemes és csak gazdag leány lehet a nemes ember felesége, ez benne gyermekkora óta kialakult életelv volt, amelynek megvalósulását örömmel köszöntötte Péteri Takáts József és Kultsár István házasságában is. De Kisfaludy minden ízében *dunántúli* is volt. Nemes-házi rajzolataiban van meg először a céltudatosság, drámában is megmutatni a dunántúli udvarházat (néhány vonással megrajzolta már a *Bold. Sz.* 4. énekében is) — ha nem minden részletében olyannak is, amilyen volt, de olyannak, amilyennek látni akarta. Mintha csak Károllyal együtt és egy időben, de az öccs újjmutatása szerint, ébrednének rá munkájukra: nem kell a multba menniük lelkesen pattogó szólamokért, csak be kell mutatni gyermekkori közös környezetük életét, úgy, amint látták. Van abban hazafiaság és hazaszeretet elég.

Csakhogy Károly a cselekvényt is mindig megtalálta ebben az életben. Jellemeket ő sem rajzolt jobbakat, mint a bátyja, néha még olyan sikerülteket sem, de az élet bonyodalmaival hányt-vetett életének forgásában és a pesti társaságban jobban ismerte, mint bátyja, a nyugalmasabb életű dunántúli nemes, és vidámabb helyzeteket tudott meglátni bennük. A másik különbség vígjátékaik kiindulásában az, hogy Károly mindig jobban el tudott vonatkozni magától és élményeitől. Sándor inkább élt önmagában. Érzései, reflexiói és kivált élményei a lelkén átszűrődve, magára vonatkoztatva élnek még vígjátékaiban is.

A *Dárday-ház* érzelmi és reflektáló mozzanatait röviden említettük már. Élményi elemeire azonban a kutatás alig mutatott rá, kiváltképen nem említették igazi magvát, foganásának egyik tényezőjét. Pedig ott van az a legszemélyesebb emlékei között, a *Két szerető szív történetében*. 1799 április 30-án Boodmanból írja Imre (tehát költőnk) Lizának: «Vagyon itt egy barátom is, *Lamarine kapitány*, jó, becsületes, derék ifju, tüzes Francia, *legkedvesebb pajtásom*, a' ki, ha valami bajom történne, magát legottan tudósítani fogná.» A levelekhez tett és utóbb Angyal Dávid kiadta jegyzetei (névmagyarázatai) szerint: Lamarine = Lamarine, tehát élő valaki. Egy francia, aki vele küzdött, néki barátja, legjobb pajtása, sőt bizalmasa is: tud Lizáról, és ha költőnk elesnék, reá vár a föladat, hogy Lizával tudassa. Liza is írja: «Örvendek szívemből, hogy mégis van egy *meghitt barátod*, ha mégis érdemes az barátságodra. Valamennyire még is könnyebb a szívnek!» — A *Dárday-ház* hőse is *Lamarine Károly*, Huszár *Kapitány*. Mélyen érző 's gondolkozó, nemes szívű ifju. Érdemkeresztes vitéz. 25 esztendő.» Ifjukora barátjának emelt vele emléket a költő — és talán egy problémáját fejtette meg vele. Egy lelkes, derék, kiváló francia került élete útjába. A legjobb barátja ezidétt, becsületes ember. A mieinkkel küzd a franciák ellen, talán igazából is azért, mert az anyja magyar volt, talán más okból. De olyan jeles ifjú, hogy — jó volna magyarnak. És Kisfaludy Sándor nem áldozhat szebben a legjobb barátjának, mint avval, hogy megteszi magyarnak, dunántúli nemes ember fiának, — magával egyenrangúnak. Hogyan? — ez épen a nemesházi rajzolat tárgya.

Itt említjük meg mindjárt, hogy a *Dárday-házat* más *nevek* és emlékek is fűzik a *Két szerető szív történetéhez*. Ott van Lóri és ott van Dombory, a kérő. «Azt írták nekem Hírdányból, hogy maga Domboryval jegyben volna? — Hogy a' föld ezen hírnek hallásánál engem el nem nyelt!» — «Csak annyit mondhatok a' Grófi Szélről (Dombory Antalról), hogy volt benne valami.» Íme a nem rokonszenves grófi kérő, aki mégis csak «Grófi-Szél». Csatány prókátor is (Merxnek hitták igazában, amíg élt) ott van a darabban, Völgy is szerepel a regényben (Görög Demeter álneve). De magán Lamarine-on kívül talán a regény Fannyja — Rosty-leány — áll legközelebb a darab Fannyjához. «Mindenem volt ő énnékem — írja róla Liza — barátném, játszótársném, néném, sőt jó Anyámnak kora halála után tanítóném is. Valóban sokkal, igen sokkal tartozom én ezen jó léleknek.» — Maga a *Dárday* név sem költött, nem is új: a levelesládából került elő és megvan már a Somlóban is. Aminthogy ott is van egy ilyen derék kérő is, Kálmán, egy idegenből előkerülő öreg ur is, akiről kitűnik, hogy régi, birtokát vesztett magyar nemes, és ott is van egy léha kérő, miként itt három is.

Nem véletlen találkozások ezek. A többi szereplő is mind a kámi, a sümegei háztájékról való — gazdálkodó nemes emberek, Kisfaludy boldog házasságának derült öregjei. Nobile otium. Pipaszó, vitnyédi, malomsoki füstje. Elégedett kényelem, sőt jólét. Az elmaradhatatlan badacsonyi, amelyet csak a *Regékben* váltogat ünnepi alkalmakkor Somló arany nedűje. A derék, együtt vénült szolga. Sok úri mozzanat. («Ura vagyok én Jobbágyaimnak, nem nyomorgatója») — mondja magáról *Dárday*.) Jól iparkodó öreg gazdák, akik

«mint afféle szegény szántó-vető, szép reményeket vetnek és nem tudják, mit aratnak», de mindig újra bíznak és mindig elégedettek. Körülöttük változik a világ, de ők a régiek maradnak: a törvények alkotói és tisztelői, régi jó szokások meghitt őrei. A fiatalok társasága kezd körülöttük egy új világ lenni — ezt látta és vitte magával a Dunántúlról Károly is — fényűzőbb, kényesebb. Dámák és gavallérok kezdenek változatosabb multságokhoz szokni. Kinyirbáltabb lesz a tónus, finnyásabb a forma. Az öregek enélkül is boldogok. Nem tartják bárdolatlannak a csupa magyar nemes ösmerőst, ha franciául nem beszél is; becsületesen rá tudja írni a levélre, «minthogy régi szokás: à Monsieur, Monsieur, — à Madame, Madame» — és tud németül is annyit, hogy gabonáját a hénceeknek, gypjúját a kereskedőknek eladhassa. Egyebekben pedig, mint a régi magyarok, «jó és nyílt szívet, szíves barátságot, nyájas egygyüttes mulatást kerestek, 's többnyire minden nemesi háznál meg is találták.» Életük e külsőségei, szokásmódjai mellett pedig mind színtiszta magyarok, erős hazafiak.

Nézzük a fiatalokat. A kedves kép a sürgő-forgó udvarházban, a három kérő a maga típusos egyoldalúságával és egy kis Pontyi-rokonsággal, a bőbeszédű néne, a lelkes fiatalok (a kettős pár talán a *Pártütőkben* születik Károlynál újra, kevesebb bonyodalommal) olyan kép, amilyent Kisfaludy gyakran láthatott a Dunántúl. Kiri közülök Mantzi, a grófkisasszony. És itt megint a *Két szerető szíve történetére*, Kisfaludy egy elfelejtett szerelmére vonatkozunk. Mantzi is élő alak lehet. A költő a szép Linois comtesse «ölelgető» karjainak közepette is még mindég ürességet, hijánosságot, sóvárgást, fájdalmat érzett kebelében — és Liza is ösmeri a comtesse-t: «vélem nevelkedett a klostromban Dunavárott (Pozsonyban): szép, csintalan Leány; attyja Lovas-generális, úgy-e?» A nemesi házaknál élődő, a világon mindent próbált, tönkrement, de jógondolkodású nemessel: Dankóval — a darabnak Császár szerint is egyik legjobban elgondolt alakjával — továbbá Serénnyel, a derék, szigorú, becsületes tisztartóval, végül az inasokkal együtt van voltaképen egy udvarház minden vendége és lakója, a derék szomszédától a kérőig, a tisztartótól a cselédségig.

Világos, hogy a költő idejében élt két generáció rajza van a *Dárday-házban*; azoké, akik ifjukorában előtte öregedtek meg, és azoké, akik boldog házassága idején körülötte serdültek föl. Az elégedett, jómódú, konzervatív magyarságú, dunántúli öregeké, és a teátrumért rajongó, Hírmondót olvasó, lelkes fiatalságé, akikbe az öregek céltudatosan plántálják át a maguk hagyományos erőnyeit.

Az eredmények tehát, amelyekhez eddig jutottunk, a következők: a *Dárday-ház* alapgondolata érzelmi és reflexív — mindenképen szubjektív — mozzanatoknak tiszta, éles leszűrődése, amelyekhez Lamarine kapitány esete mint élmény járult. Szereplőit a környezet és átélt emlékek adták. Ezekből alakult ki az *anyag*: a probléma fölvetése.

A *földolgozás* mikéntjénél két mozzanatra utalok. Az egyik, hogy költőnk Bécsben is, de Székesfehérvárott is gyakran volt színházban. Kétségtelen, hogy maradandó hatással két író volt reá: a divatos Kotzebue és Kisfaludy Károly. Kotzebuetől egy kis színpadi technikát tanult — vajmi keveset — és egy pár alakot lesett el. A 3. felvonás kerti páros jelenetei a sötétben

igen jó helyzeti kómikumot teremthetnek. A *Die beiden Klingsberg* esti találkájára gondolok, vagy távolabbról a *Szentivánéji álom*ra is. Csakhogy Kisfaludy Sándor még nem tudja kihasználni. Kardos alakja egészen Kotzebue-i: a *Die Erbschaft* jut hamarjában eszembe, de egyebütt is megtalálni az együtt vénült strázsamestert. Kotzebuera, vagy legalább is bécsi, színházi emlékekre utal a léha erkölcsű grófi komorna alakja is.

Ezeknél fontosabb mozzanat a másik, amelyre céloztam, Kisfaludy Károly hatása. Már Császár kimutatta, hogy a kérők és Károly *Kérei* között milyen az összefüggés. Talán nem tévedek, ha Császárnál egy lépéssel tovább megyek, és azt mondom, hogy költőnk Károly vígjátékainak láttára ébredt rá, hogy ezt a dunántúli társadalmat, amellyel Károlynál szorosabb, egyénibb és szubjektivebb vonatkozásban volt, amely halvány vonásokkal már ott élt a *Himfy szerelmeiben* és egész nyers anyagával a *Két szerető sző történetében*, színpadra lehet és kell vinni, a vígjátékírónak (nevezzük így) az egész *mikéntet* öccse, Károly mutatta meg. Sándorban megvolt minden kellék, hogy ezen a téren is azzá legyen, aminek megösmertük. Minden motívuma egyéni és összefügg előbbi munkáival. (*Az emberszívnek örvényei* pl. sok részletével utal a *Tátikára*.) Csak a *megjelentéshez* nem értett, és ebben lehetett öccse a be nem vallott mestere. *Valaki* volt. Ezt eléggé mutatja a szakadék, mely szomorú- és vígjátékai között (vagy inkább történelmi és társadalmi drámai között) tátong. Amazokban csak érzés, páthosz, dikció van, de még mozgalmasság sincs. Emezekben élet van, ha a cselekvény kevés is. Epizódjaikban fűrgeség van, emberek típusosak, milieujük eleven. És az a *valaki*, aki ezt a szakadékot áthidalta, Károly volt, mert nem lehetett más. *Igazházitól Mátyás királyig* nincs példája költőnknek, ahonnan tanulhatott volna. Károly mutatta meg, hogy hogyan kell, és ez a hogyan Sándor írói egyéniségén nem változtatott semmit.

A *Dárday-ház* kialakulásánál véletlenül még a Kisfaludynál természetes probléma kissé gyöngé megoldásának is ösmerjük a mintáját. Lamarineről tudvalevőleg kiderül, hogy régi magyar nemes: Tengerynek hívják és a Rákóczi Ferenc katonájának utóda. Így hát nincs semmi akadálya, hogy fiának Dárday odaadja a leányát. Ez a megoldás Gorove drámájához, az: *Érdemes kalmár*hoz vezet.¹ A magyar Lovas Generális Gróf *** leányát, Ottiliát Romjesszky lengyel kereskedő veszi el, akiről azonban kiderül, hogy magyar báró. (Hasonló motívum a *Die beiden Klingsbergben*.) A generális mellett Rozsos strázsamester alakjára is emlékeztet Kardos szereplése, de ez Gorovenál is Kotzebue-emlék lehet. Meg kell még jegyeznünk, hogy *Az érdemes kalmár* is az 1807-iki diétára jelent meg, mint a *Regék* és a *Boldog Szerelem*. Kisfaludy tehát feltehetően ösmerte.

A *Dárday-ház* előzményeiről fõntebb mondottakat érdekesen egészíti ki az a lelet, amelyhez k. barátom, Lovas Elemér gyõri bencés-tanár jóvoltából jutottam. A gimnázium tulajdonában levõ egy köteg Kisfaludy-kéziratra tett figyelmessé — és az négy ismeretlen kéziratot rejtegetett. Az elsõnek közülök *A párosodó Ifjúság* a címe. Ez 6, mindkét lapján teleírt, de sajnos, már

¹ Meg kell mondanom, hogy emlékezetem szerint erre már elõttem rámutatott valaki. Hol és ki? nem találok.

foszladozó levélen a *Dárday-ház* vázlata. A tervezet és a kész dráma viszonyát a következő párhuzam mutatja: (Az összevetésben az első *A' párosodó ifjúság*, második *A' Dárday-ház*).

I. felv. 1. jel. = 1. jel.; 2. 3. = 2.; 4. = 3.; 5. = 4.; 7. = 5.; 8. = 6.; 9. = 7.; 10. = 8.; 11. = 9.; 12. = 10. jel. Tehát a végleges kidolgozásnál a költő a 2. és 3. jelenetet összevonta, a 6. jelenetet kihagyta.

II. felv. 2. jel. = 1. 2. 3. jel.; 3. = 4.; 4. = 5.; 5. = 6.; 6. = 7.; 7. = 8.; 8.—9. = 9.; 10.—12. = 10.—12. jel. Itt tehát a tervezet 1. jelenetét hagyta el, a 2.-ből hármat csinált, a 8.—9. jelenetet összevonta.

III. felv. 1. = 1.; 2. = 2. 3.; 3. = 4.; 4. = 5.; 5. = 6.; 6. = 7.; 7. = 8.; 8. = 9.; 9. = 10.; 10. = 11.; 11. = 12. A 2. jelenetet két jelenetvé bővítette.

IV. felv. 1. = 2.; 2. 3. = 3.; 4—10. = 4—10. jel. Itt tehát új 1. jelenettel toldotta meg a tervezetet, viszont a 2. és 3. jelenetet összevonta.

V. felv. 1—5. jel. = 1—5. jel. 6—7. jel. = 6—9. jel. Ebben az utolsó két jelenetet négygé bővítette.

A tervezet maga a következő:

A' párosodó Ifjúság.*)

Magyar Nemesházi Rajzolat 5 Felvonásban.

SZEMÉLYEK.

DÁRDAY MIKLÓS. Tehetős Földes Úr. Büszke Nemes. Jó lelkű, heves, nagy Hazafi. 60 esztendő.

DÁRDAY PÁL. Miklós' Fija. Büszke, egyenesszívű Ifjú. Szolgabíró. 22 esztendő.

DÁRDAY LÓRI. Miklós Leánya. Szép, erős, és nagylelkű, érzékeny, formált Leányka. 18 esztendő.

ÖZVEGY RÁBODYNÉ. Miklós' Unoka Nénnye. 62 esztendő, imádkozó, emberszólló Banya.

LAMARINE. Nyugalomra bocsátott Huszár Főstrázsamester. Jó ember, nagy Vitéz, Nagy Hazafi. 60 Esztendő. Dárdaynak jószágán egy kis pusztát bír árendában, a' hol lakik, és a' mellyet Ó Bánhalomnak nevezett.

LAMARINE KÁROLY. Annak fija. Kapitány. Mélyen érző, 's gondolkozó, nemes szívé Ifjú. Vitéz érdem keresztes Vitéz. 25 Esztendő.

LAMARINE FANNI. Annak Leánya. Vidám, tapasztalt, jószívű, formált Leányka. 18 Esztendő:

GRÓF FÖLDY JÁNOS. Szeles, hiú, korhely Gavallér, nem gazdag. 26 Esztendő.

FÖLDY MANCZI. Gróf kisasszony, János' testvére; könnyen gondolkozó, Világ' Leánya. 22 esztendő.

VÖLGYI LAJOS. Tehetős, játszó, tékozló, Affectáltt Világ' fija. Kamarás. 24 esztendő.

DOMBY ZSIGMOND. Fűsvény, közönséges, ném rossz ember, nem nagy nevelésű, butácska, jó birtokos. 28 esztendő.

DANKÓ. Egy szegény Nemes, a' Világon mindent próbáltt ember. Elmés, tréfás; hól egygyik, hol másik nemes háznál tartózkodik. 50 esztendő.

CSATÁNDY. Fiscális. Agyafúrtt, elmés, ravasz Prókátor.

SERÉNY. Dárdaynak Tisztartója. Vén hív szolga.

KARDOS. Egy öreg béna Huszár a' Főstrázsamester' szolgálattjában. Emberséges goromba ember.

*) A kipontozott részekben a kézirat elfoszlott. A szögletes zárójelbe tett részek a mi kiegészítéseink.

VICZA. Lóri' szoba Leánya. Jó erk[ölcsü] Leányka.

BÁBI. Földy Manzi Komorn[ája. Mindennapi] megvesztegetett Leányzó.

MISKA. Dárday Miklós' [Inassa].

TÖBB INASOK, Cselédek.

A' Ját[ékhely Tengeri és Bánhalom, Dárday Úrnak Jószágá.]

Első Felvonás.

1. Jelenés.

Bánhalom. (Lamarine' házi kerttye. Egy Lugos, asztal és székek; egy asztalon pipák. Reggel. September.)

LAMARINE. Az asztalnál ül, dohányzik. KARDOS nem messze ül egy Széken, a' Bankó hozzá támasztva; ő is dohányzik. Beszélgetnek az ütközeteiről, gazdaságról, Dárdayról, Károlyról, Lóriról. — Midőn mind a' ketten az apácza klastromban, összve vagdalva a' Rajna parttyán feküdtek, nem gondolák, hogy még ily jó életet éllyenek.

2. Jelenés.

LAMARINE, KARDOS, és FANNI és egy SZOBA LEÁNY.

Fanni táczán Attyának fölöstökömöt hoz; a' Szoba Leány Kardosnak egy tányéron bort, és egy karé kenyeret hoz, de azt Fanni teszi Kardosnak elejbe. A' Szoba Leány elmegy.

KARDOS. Haragszik, hogy úgy megbecsülik.

LAMARINE. Fanni ezt nem engedi másnak, minthogy atya életét mentette meg.

FANNI. Mondgya hogy Károly ki lovagolt. Elkölti Attyával a' fölöstökömöt. — Beszélgetnek a' Városi, Falusi életről. Fanni el nem únnya magát. Majorsága múlattya.

KARDOS elmegy az alatt. Utóbb vissza jön, mondgya, hogy már ott a' paripa.

LAMARINE kilovagol vetőjéhez. Kardos is elmegy.

3. Jelenés.

FANNI egyedül.

Gondolattyai. Károly és Lóri szerelmek. — Lórit dícséri. Palit emlegeti. Földyt, Dombyt, Völgyit rostállya. Dankó ítéletét ezekről helyben hagygya, és kaczagva elejt; de ellejbe jön Dárday Pali.

4. Jelenés.

FANNI, DÁRDAY PALI.

PALI ebédre hívja az egész házat attyához. Fanni mondgya, hogy már híva vannak. Pali ezt csak ürügynek okáért mondá, hogy olly kora ott létét mentse, minthogy nappal vendégeit el nem hagyhattya. Kénszeríti Fannit, hogy egyszer már ne vegye tréfának szerelmét, hanem adgyon néki reménységet. Attya mindég biztatja, hogy házasodgyék, 's most alig ha Lóri is . . . férjhez nem megy, mert nagyon sarkallják a' kérék . . . házasuló humorban lenni. Attya azt akarná, hogy gyen, ő pedig vegye el.

[FANNI]

5. Jelenés.)*

Scéna. Dárday' háza. Az ebédlő, egy közép, és két oldal ajtóval.

LÓRI, azután VICZA.

LÓRI. A' Vendégekről szóll; tart alkalmatlankodásoktól; attyától Károlyt sajnálja — Károlyt dicséri.

VICZA jöven. mondgya, hogy Károlyt látta erre lovagolni.

LÓRI. Rendeléseket ád Viczának a' Vendégekre, házra nézve. Vicza mondgya, hogy itt a' Fiscális is.

6. Jelenés.

KÁROLY, LÓRI. *Károly jöven, Vicza elmegy dolgára.*

KÁROLY. A' vendégekhez jött — félti Lórit. Declarátiók, mind a' két részről. Lóri biztattja Károlyt, hogy minden jót reméllyen.

7. Jelenés.

DÁRDAY, DANKÓ, SERÉNY.

DÁRDAY Serénnyel rövideden a' gazdaságról beszélt.

SERÉNY nem sokára elmegy. — Dárday parancsollya, hogy Lórit küldgye.

DANKÓ tréfál — Lóri jöven Dankó elmegy a' Vendégekhez.

8. Jelenés.

DÁRDAY, LÓRI.

DÁRDAY egy kis fenékkerítés után mondgya, hogy a Vendégek kérők, történetből öszvejöttek, — mit gondol? — válaszszon.

LÓRI. Mondgya, hogy nem akarja elhagyni attyát, egyéb aránt sem kedvellhetné egygyiket is. Mondgya, hogy Károlyhoz képest ezek milly alávalók.

DÁRDAY. Károlyt dicséri; de úgy beszéll felőle, hogy nem ő neki való — katonaságát, szegénységét, esmeretlen nemzetségét vitattya. — Szándékát jelenti, hogy Földyhez menne, hogy Pali Manczit venné el. Földynek sok jószága volna zálogban: új familiát fundálhatnának.

LÓRI Idegenségét mutattya — szerentsétlen lenne illýen emberrel — okokkal támogattya érzéseit.

DÁRDAY Palit hivatlya. Lóri elmegy. — Dárday mondgya, hogy nem akarja Leányát kénszeríttieni.

9. Jelenés.

DÁRDAY, PALI.

Rövid beszélgetések tán mondgya, hogy Manczit venné el. — Kilátásait időre.

PALI testi büszkesége kitetszik. Mondgya, hogy — — — — —

[10. Jelenés.]

. *Jó reggel kívánások. — Manczi czifrán van öltözve.*

RÁBODYNÉ legtöbbet beszélt. Csatándy bizonyossan gyűlésen volt. Processusát kérði. — Manczi jól nyugodott-e? — Ő nem tudott alunni

*) Az 5.—9. jelenést Kisfaludy a kéziratban áthúzta és helyébe a *Tengeri* nevet írta. — A 10. jelenés a *Dárday-házban* már a II. fölvo-násba jutott.

egy kutya' — nyivogása miatt. Völgyi' vizslája volt. Lóri már a' gazdaság körül megfordult, a' szakácscsal végzett. Sajnállya, hogy Földy ott benn velek nem fölöstömökölt.

FÖLDY mondgya, hogy az ágyában szokott fölöstökömölni és olvas.
DANKÓ tréfál. Aurora Musis amica.

VÖLGYI. Affectál. Álmat beszéli, hazudoz. Németizál.

DOMBY. Beszéli, hogy már megjárta a' majort, teheneket, ökröket emleget; jó gazdát mútat.

CSATÁNDY Igen alázatos, hamis lelket árul el.

PALI Gondoskodik vendégeinek mulatásáról.

11. Jelenés.

LÓRI, az ELŐBBIEK.

LÓRI szomorú.

MANCZI. Hozzá adgya magát; módírói beszéli.

Az IFJAK. Forgolódnak körülötte, új Complimenteket csinálnak neki.

12. Jelenés.

LAMARINE, KÁROLY, FANNI, Az ELŐBBIEK.

KÁROLY rossz kedvü.

VÖLGYI és FÖLDY, fél vállról néznek reája.

DÁRDAY, LAMARINE barátságosan beszélnek egymással.

FANNY. Vidám, jó kedvü.

PALI Fannihoz adgya magát.

RÁBODYNÉ Lamarine körül kerepel.

DÁRDAY Mongya Palinak, mülassa vendégeit. — Mind elmennek.

Közli: GÁLOS REZSŐ.

KIKKEL EGYÜTT NÉZTE MEG PETŐFI A SÁROSI VÁR ROMJAIT?

Petőfi *Úti jegyzetek* c. művében említi 1845-ből, hogy Sáros romjait valami nyolcan indultak el megnézni. E vásra vonatkozik *A rom panasza* c. verse. Ki lehetett ez a kb. nyolc ember? Szilágyi Benő említi Soltész Ferenc felett mondott emlékbeszédében, hogy 1845-ben öt jó sorsa, mikor a Podhorányi családnál volt nevelő, összehozta Kerényivel, Petőfivel s Tompával, s a másik két költőnek a volt pataki diák, Tompa mutatta be. Társaságukban látogatta meg a sárosi várat. Ez adattól vezetve megtaláltam Soltésznek a főiskola kéziratárában őrzött naplójában az idevonatkozó sorokat (1675. sz.). Így hangzanak: «1845. Május. Három költő, Petőfi, Tompa, Kerényi közelébe hozott sorsom, ezekkel s a derék Lukács Pál(lal), a gyermekek kedves barátjával a Rákóciak romokban heverő sárosi várat látogatók meg.» Öt név tehát ismeretes. Soltész Ferenc a sárospataki görög szótár egyik szerkesztője volt. Három egyén valószínűleg a gyermekek közül került ki.

GULYÁS JÓZSEF.